

BUYUK BRITANIYA SOLIQ TIZIMI**Samadov Jasur**

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, "Iqtisodiyot"
fakulteti 2-bosqich talabasi)*

Turayev Alijon Akmal o'g'li

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, "Investitsiya va Innovatsiyalar"
kafedrasi v.b.dosenti, PhD)*

Abstrakt: Buyuk Britaniyaning soliq tizimi mamlakat iqtisodiyotining asosiy qismidir va davlat daromadlarining katta qismini tashkil etadi. Ushbu maqolada Buyuk Britaniyada amalda bo'lgan asosiy soliqlar, ularning to'lovchilarga ta'siri hamda soliq tizimining boshqaruv mexanizmlari tahlil qilinadi. Soliqlar jismoniy va yuridik shaxslarga qo'yiladigan daromad, qo'shilgan qiymat, kapital va mulk soliqlaridan iborat bo'lib, ularning yig'ilishi va taqsimlanishi mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy barqarorligiga ta'sir ko'rsatadi. Maqolada, shuningdek, Buyuk Britaniyaning soliq tizimiga oid so'nggi islohotlar va ularning biznes hamda aholi uchun ahamiyati muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Buyuk Britaniya soliq tizimi, daromad solig'i, QQS, korporativ soliq, mulk solig'i, soliqqa tortish, soliq islohotlari, davlat daromadlari, ijtimoiy ta'minot, biznes soliqlari.

Kirish.

Soliq tizimi har bir mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy siyosatini belgilovchi asosiy vositalardan biridir. Buyuk Britaniya dunyoning yetakchi iqtisodiyotlaridan biri bo'lib, uning soliq tizimi murakkab va ko'p darajali tuzilishga ega. Soliqlar davlat xarajatlarini moliyalashtirish, ijtimoiy ta'minotni yaxshilash va infratuzilmani rivojlantirish uchun muhim manba hisoblanadi. Britaniya hukumati soliqlarni turli darajalarda belgilab, fuqarolar va korxonalar uchun optimal soliq yukini ta'minlashga harakat qiladi. Ushbu maqolada Buyuk Britaniyaning soliq tizimi, uning asosiy turlari va ular jamiyatga ta'siri haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Buyuk Britaniyada asrlar davomida rivojlangan murakkab va ko'p qirrali soliq tizimi mavjud. Buyuk Britaniyada soliqqa tortish tarixini 12-asrda, birinchi navbatda, monarxiyani moliyalashtirish uchun soliqlarning joriy etilishi bilan bog'lash mumkin. O'tgan yillar davomida jamiyat, iqtisodiyot va boshqaruvdagi o'zgarishlarni aks ettiruvchi soliqlarning turli shakllari paydo bo'ldi. Zamonaviy davrda soliqlar muhim davlat xizmatlarini, jumladan, sog'liqni saqlash, ta'lim va infratuzilmani moliyalashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va iqtisodiyotning umumiy barqarorligi va o'sishiga hissa qo'shadi.

Buyuk Britaniyaning soliq tizimi, birinchi navbatda, soliqlarni yig'ish va soliq qonunchiligini ta'minlash uchun mas'ul bo'lgan Majesty's Revenue and Bojxona tomonidan boshqariladi. Buyuk Britaniyadagi soliqlarni bir nechta toifalarga ajratish mumkin, jumladan, daromad solig'i, korporatsiya solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i (QQS), sarmoyadan olinadigan daromad solig'i va meros solig'i va boshqalar. Har bir toifa iqtisodiy faoliyatning turli tomonlarini va individual daromadlarni maqsad qilib olgan holda alohida maqsadga xizmat qiladi. Daromad solig'i jismoniy shaxslarning daromadlaridan undiriladi va davlat daromadlarining asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Boshqa tomondan, korporatsiya solig'i korxonalar tomonidan olinadigan foyda uchun qo'llaniladi. QQS - iste'mol solig'i bo'lib, undiriladigan soliq tushumlarining muhim qismini tashkil etuvchi tovarlar va xizmatlarni sotishda qo'llaniladi. Sarmoya solig'i aktivlarni sotishdan olingan foydaga nisbatan qo'llaniladi, meros solig'i esa vafot etgan jismoniy shaxsning mol-mulkidan olinadi. Buyuk Britaniya soliq tizimini tushunish jismoniy shaxslar va korxonalar uchun muvofiqlik va samarali moliyaviy rejalashtirishni ta'minlash uchun juda muhimdir. Har bir soliq turi bilan bog'liq o'zgaruvchan stavkalar va imtiyozlar iqtisodiy qarorlar va umumiy moliyaviy sog'likka sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shunday qilib, Buyuk Britaniyada soliq tizimining doimiy ishlashi va adolatli bo'lishi uchun yaxshi xabardor aholi juda muhimdir.

Buyuk Britaniyada soliq turlari.

Buyuk Britaniyada soliq tizimi to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita soliqlarga bo'linishi mumkin bo'lgan har xil turdagi soliqlarni o'z ichiga oladi. To'g'ridan-to'g'ri

solliqlar - bu jismoniy shaxslar yoki tashkilotlardan ularning daromadlari yoki foydasiga qarab to'g'ridan-to'g'ri undiriladigan solliqlar, egri solliqlar esa tovarlar va xizmatlardan olinadi. Ushbu tuzilma hukumatga sog'liqni saqlash, ta'lim va infratuzilma kabi muhim xizmatlarni moliyalashtirish imkonini beradi. Quyida ushbu toifadagi asosiy solliqlardan ba'zilar keltirilgan. Eng muhim to'g'ridan-to'g'ri solliqlardan biri bu jismoniy shaxslarning daromadlaridan olinadigan daromad solig'i. Bu solliq progressiv stavka tuzilmasidan foydalanadi; yuqori daromadlilar past daromadlilarga qaraganda ko'proq foiz to'laydi. Solliq solinadigan daromadning chegarasi va amaldagi solliq zonalari har yili qayta ko'rib chiqiladi, bu tizimning iqtisodiy sharoitlarga moslashishini ta'minlaydi. Milliy sug'urta yana bir muhim to'g'ridan-to'g'ri solliq bo'lib, ayniqsa davlat nafaqalarini, jumladan, pensiya va ishsizlikni qo'llab-quvvatlashni moliyalashtirishga qaratilgan. Xodimlar o'z daromadlarining bir foizini o'z hissalarini qo'shadilar, ish beruvchilar esa o'z xodimlarining ish haqi asosida ushbu ijtimoiy xizmatlarni qo'llab-quvvatlash uchun jamoaviy jamg'arma tuzadilar. Korporativ tomondan, korporatsiya solig'i kompaniyalar olgan foydaga nisbatan qo'llaniladi. Daromad solig'ida bo'lgani kabi, u ham davriy ko'rib chiqiladi, bu korxonalarning daromadlilik asosida milliy daromadga qancha hissa qo'shishiga ta'sir qiladi. Bilvosita solliqlarga o'tishda Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) asosiy komponent hisoblanadi. Ushbu solliq ko'pgina tovarlar va xizmatlarga nisbatan qo'llaniladi, mahsulot turiga qarab turli stavkalarda olinadi. Korxonalar QQSni hukumat nomidan yig'ib, keyin uni o'tkazib yuboradi va bu davlat xizmatlarini moliyalashtirishning muhim manbaiga aylanadi. Nihoyat, kapital daromad solig'i jismoniy shaxslar aktivlarni sotish yoki tasarruf etish, qiymat o'sishidan foyda olishda qo'llaniladi. Solliq stavkasi jismoniy shaxsning daromad darajasi va sotilgan aktiv turiga qarab o'zgarishi mumkin. Birgalikda bu solliqlar Buyuk Britaniya solliq landshaftining muhim qismini tashkil qilib, davlat xarajatlari va ijtimoiy farovonlikni osonlashtiradi. Har bir solliq aniq maqsadlarga erishish uchun ishlab chiqilgan bo'lib, iqtisodiyotning umumiy funktsiyasi va yaxlitligiga hissa qo'shadi. To'g'ridan-to'g'ri solliqlarni tushunish

To'g'ridan-to'g'ri soliqlar Birlashgan Qirollikdagi soliq tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, strategik jihatdan jismoniy shaxslar va korxonalaridan ularning daromadlari va foydalaridan kelib chiqib daromad olish uchun mo'ljallangan. To'g'ridan-to'g'ri soliqlarning ikkita asosiy shakli - daromad solig'i va korporatsiya solig'i bo'lib, ularning har biri Buyuk Britaniyaning fiskal tizimida kengroq kontekstda alohida maqsadga xizmat qiladi. Daromad solig'i jismoniy shaxslarning ish haqi, ish haqi, pensiyalar va ayrim investitsiyalarni o'z ichiga olgan daromadlariga nisbatan qo'llaniladi. Daromad solig'i tizimi progressiv stavka bo'yicha ishlaydi, ya'ni jismoniy shaxslar daromadlari oshgani sayin ortib borayotgan stavkalarda soliqqa tortiladi. 2023/2024 soliq yili uchun jismoniy shaxs soliqqa tortilgunga qadar olishi mumkin bo'lgan miqdorni belgilaydigan shaxsiy nafaqa 12,570 funt sterlingni tashkil qiladi. Ushbu chegaradan yuqori daromadlar turli stavkalarda soliqqa tortiladi: 12 571 funt sterlingdan 50 270 funt sterlinggacha bo'lgan daromaddan 20% (asosiy stavka), 50 271 funt sterlingdan 150 000 funt sterlinggacha bo'lgan daromad uchun 40% (yuqori stavka) va 45% (qo'shimcha stavka 00.00 funtdan yuqori) Bundan tashqari, nikoh uchun nafaqa va ko'zi ojizlar uchun nafaqa kabi ko'plab imtiyozlar soliq to'lovchining moliyaviy yukiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan qo'shimcha imtiyozlar beradi. Shunga o'xshash tarzda, korporatsiya solig'i Buyuk Britaniyada faoliyat yurituvchi kompaniyalarning foydasidan undiriladi. 2023-yil aprel oyidan boshlab daromadi 250 000 funt sterlingdan ortiq bo'lgan korxonalar uchun korporatsiya solig'i stavkasi 25 foiz, foydasi 50 ming funt sterlingdan kam bo'lgan kichik kompaniyalar uchun esa 19 foiz pastroq stavka belgilandi. Samarali soliq rejalashtirish va soliq imtiyozlari, masalan, tadqiqot va ishlanmalar (R&D) soliq imtiyozlari ham biznesning umumiy soliq majburiyatini kamaytirishga yordam beradi. Milliy sug'urta badallari (NIC) davlat pensiya va ishsizlik nafaqalari kabi turli xil ijtimoiy nafaqalarni moliyalashtirish orqali soliq tizimini yanada to'ldiradi. Xodimlar, ish beruvchilar va o'z-o'zini ish bilan band bo'lganlarning barchasi daromad va bandlik holatiga ko'ra turli sinflarga bo'lingan, Buyuk Britaniyaning farovonlik tizimining barqarorligini ta'minlaydigan NICga hissa qo'shadi. Umuman olganda, to'g'ridan-to'g'ri soliqlarning nozik tomonlarini tushunish Buyuk

Britaniyadagi jismoniy shaxslar va korxonalar uchun fiskal mas'uliyat haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

Bilvosita soliqlarni o'rganish.

Bilvosita soliqlar Birlashgan Qirollikdagi soliq tizimining muhim elementi bo'lib, birinchi navbatda to'g'ridan-to'g'ri daromad yoki foydadan emas, balki tovarlar va xizmatlardan undiriladi. Egri soliqning eng muhim shakllaridan biri qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) bo'lib, u ko'pchilik tovarlar va xizmatlarga nisbatan qo'llaniladi. Korxonalar o'z sotuvidan QQS undirishlari kerak va iste'molga soliq solishni osonlashtiradigan tizim yaratib, xaridlari uchun to'langan QQSni qaytarib olish huquqiga ega. QQSning standart stavkasi 20% ni tashkil qiladi, 5% lik pasaytirilgan stavka energiya tejovchi materiallar va bolalar uchun avtomobil o'rindiqlari kabi ba'zi tovarlar va xizmatlarga nisbatan qo'llaniladi. Bundan tashqari, nol baholi mahsulotlar, jumladan, oziq-ovqat va bolalar kiyimlari mavjud bo'lib, ular iste'molchilar uchun qulaylikni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, texnologik taraqqiyot soliq ma'muriyatini o'zgartirishga qaratilgan. Soliq hisobotlari va to'lovlar uchun raqamli platformalarni qabul qilish jarayonlarni soddalashtirishi, xatolarni kamaytirishi va shaffoflikni oshirishi mumkin. Biroq, bu o'zgarish, shuningdek, siyosatchilar hal qilishlari kerak bo'lgan ma'lumotlarning maxfiyligi va xavfsizligi bilan bog'liq tashvishlarni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, ekologik barqarorlikni rag'batlantirishga qaratilgan tashabbuslarni joriy etish soliq strategiyalariga ta'sir qilishi mumkin, soliq imtiyozlari orqali yashil amaliyotlarni rag'batlantirishi mumkin.

Shunday qilib, Buyuk Britaniya soliq tizimini har tomonlama tushunish nafaqat jismoniy shaxslar va korxonalarni o'z majburiyatlarini bajarish uchun jihozlaydi, balki ufqdagi mumkin bo'lgan o'zgarishlar bilan faol ishtirok etishga yordam beradi. Soliqqa tortish landshafti rivojlanishda davom etar ekan, xabardor bo'lish va moslashish kelajakdagi o'zgarishlarni samarali boshqarish uchun kalit bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Generis Online. (2025). *A Comprehensive Overview of the Tax System in the United Kingdom*. [Online] Mavjud: <https://generisonline.com/a-comprehensive-overview-of-the-tax-system-in-the-united-kingdom/>
2. HM Revenue & Customs. (2024). *Tax and Revenue Collection in the UK*. [Online] Mavjud: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs>
3. Institute for Fiscal Studies. (2023). *The UK Tax System: An Overview*. [Online] Mavjud: <https://ifs.org.uk/>
4. OECD. (2023). *Revenue Statistics 2023 - United Kingdom*. [Online] Mavjud: <https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-united-kingdom/>
5. Chartered Institute of Taxation. (2024). *UK Tax System: Policies and Reforms*. [Online] Mavjud: <https://www.tax.org.uk/>